

weet een van Israëls vromen ervan, hoe „Uw vertroosting mijn ziel verkwikt hebben,” en wij willen hopen, dat ook Frederik de Groote, waar de *plek* van zijn eenzaam denken daartoe de aangewezen was, die vertroosting gekend heeft. In de uitdrukking van zijn gelaat echter op *deze* plaat, zien wij geen glans van ontvangen troost, eer het sombere staren van een, op wien de omvang van het geslagen leed en de armoede van de *werkelijke* winst als in één centenaarslast samengewogen, zwaar drukt.

Zullen wij hem alleen zien in *dit* licht? Of zullen wij óók oog hebben voor de felle botsing, die in *ieder* menschenleven, óók in dat van een koning, plaats heeft tusschen den uitwendigen en den inwendigen mensch? Evenals zoovele vorsten heeft ook Frederik de Groote het goede gezocht, waar noodig verdedigd en als het moest, veroverd voor zijn volk. Hierin was hij te goeder trouw de vervuller van zijn ambtsplicht. En op de doornige wegen, die dit ambtsgebied veelzijdig doorkruisen, was hij de kloeke strijder, de aanvurende veldheer, de overwinnende koning, was hij... de Groote!

Dan, ingekeerd tot zichzelf, de kruiddamp opgetrokken, de victoriezangen weggestorven, moet ook deze groote *klein* worden. Want het commando over duizenden ontheft hem niet van de verantwoordelijkheid voor *eigen* ziel. En de beslissing over het wel en wee van stad en land onttrekt hem niet aan de keuze, wien *hij*, de gediende, dienen wil. En de beschikking over leven en dood van menschen maakt hem niet vrij van de wet van den *Koning* van leven en dood: het is ook koningen gezet, eenmaal te sterven en daarna het oordeel.

Dezer dagen heeft Von Hindenburg, de grijze Rijks-president-veldmaarschalk, een krans gelegd op het graf van Frederik den Groote in de Garnizoenskerk te Potsdam, waar de Deutsche Rijksdag voor het eerst na den brand en voor het eerst na de overwinning van Hitler, bijeenkwam. Deze handreiking van het Duitschland der 20^e eeuw aan een der grondleggers van de Deutsche staatsmacht, schijnt niet op haar plaats, als we de sombere figuur op onze plaat beschouwen. Maar zij *is* het wel terdege; want hetzelfde vuur der liefde, dat in Frederik den Groote brandde voor Duitschlands grootheid, doortintelt óók Hindenburg, óók Hitler. En dan gaan onze gedachten naar dien anderen heerscher, den banneling te Doorn, die óók het goede voor zijn volk gezocht heeft en Duitschland heeft helpen grootmaken — totdat ook zijn plaats was in de stilheid van de slotkapel, om na te denken, het moede hoofd gesteund in de hand...

Is dit alles moraal *alleen* voor koningen?

Geenszins. Ook wij allen hebben of zullen hebben ons stille uur, onverschillig op welke plek God ons dat ernstige woord toeroept: „En nu komt het aan u.” De Frederik de Groote van deze plaat symboliseert den tot nadenken stilgezetten mensch, zooals hij te vinden is in de binnenkamer van elk menschenleven. Dan steunt hij het hoofd in de hand, en staart vóór zich uit; dan is er *niemand* meer tusschen God en hem. „Komt, laat ons te zamen richten!”

Maar dan is ook de schets voor een tweede plaat ontworpen. Want zoo God het behaagt, den beklagde te doen zien, wie hij was en is voor zijn Rechter, wordt de zittende een knielende; ja, ook een koning knielt dan neer, om te erkennen, dat alleen de Overwinnaar op Golgotha hem in staat stelt, zijn *laatsten* vijand tegen te treden. En die laatste, de dood, is verslonden tot overwinning voor een iegelijk, die *gelooft!*

V. D. M.

314

DE ZOMER VAN LEIDENS BELEG

DIEN ZOMER LAG PRINS WILLEM, OVERmeesterd door verdriet en zorgen, ziek te Rotterdam. Prins Willem heeft een ontzettend moeilijk leven gehad. Niets letterlijk bleef hem gespaard. Hij scheen te strijden voor een verloren zaak, en de onzekerheid, of de wegen, die hij koos, nog tot een doel zouden leiden, moet hem gemarteld hebben. En de donkerste periode wellicht van een smartvol leven lag toen slechts kort achter hem. Omstreeks 1570 valt de tijd van zijn diepste ellende, vernedering en verlatenheid. Toen Willem van Oranje den strijd tegen Spanje aanbond, deed hij zulks op voet van gelijkheid; ook Oranje behoorde tot den vorstenstand. Hij was een groot en machtig heer geweest; voor de verdrukte Nederlanden had hij alles op 't spel gezet, zijn naam, zijn eer, zijn vermogen, en alles had hij verloren. Het scheen een afgesneden zaak te zijn: al zijn ondernemingen mislukten. Tegen Alva kon hij 't veld niet houden; zijn leger, dat schatten verslond, geworven troepen, welke geenszins de geduchte Spaansche knechten vermochten te weerstaan, heeft hij moeten afdanken zonder ze noemenswaard gebruikt te hebben. De hertog van Alva was een buitengewoon bekwaam veldheer, en de Prins, hoe voortreffelijk staatsman ook, geen krijgsoverste.

Voeg daar nog bij de slagen, die hem troffen door den dood van zijn broeders, den dood van Anna van Egmont, de schande, die Anna van Saksen over zijn huis bracht. De man, die het lot van een land en een volk op de schouders voelde wegen, had nog daarbij in zijn particulier leven allerlei kwelling te verduren. Zijn schuldeischers benauwden hem, een schikking met dezen te treffen was soms zijn voornaamste zorg. En eindelijk kon de Prins niet op een ijzersterk lichaam bogen, hij was dikwijls ziek.

Daar heeft zijn lijfarts Pieter van Foreest, het een en ander over te boek gesteld.

Van Foreest, uit Alkmaar geboortig, had wat men tegenwoordig zou noemen: „de vergulde praktijk.” Hij behandelde, behalve andere grooten, den Prins van Oranje zelf, en was zeer trosch op zijn hoogen patiënt. Hij geeft in zijn geschriften bepaalde ziektegevallen weer, maar tevens beschrijvingen van meer algemeenen aard, bijvoorbeeld de epidemie, die in 1557 de stad Delft, waar hij geneesheer was, teisterde. 't Was te voorzien geweest, zegt hij, dat er pest zou uitbreken. Een tijd van schaarste had het mindere volk er toe genoodzaakt zich met slechten en bedorven kost te voeden. Maar, en ziehier de bijgeloovige zestiend' eeuw, die 't wint van den wetenschappelijken medicus: er waren nog wel gewisser kenteekenen geweest. Kort voordat de pest werkelijk uitbrak, hadden de jongens in Delft anders niet gedaan dan begrafenisse spelen! Ze dolven kuilen, en sleepten daar kistjes heen, die doodkisten moesten verbeelden. De vreeselijke ziekte kwam metterdaad in de lente van 1557 uit Voorburg naar Delft over, en woedde met zulk een kracht, ruim een jaar lang, dat de opgehoogde grond van 't kerkhof ten slotte met den ringmuur gelijk kwam...

Van het meeste belang is echter, wat Foreest over den Prins weet mede te deelen.

De eerste keer, dat hij bij Prins Willem in consult werd geroepen, was in Augustus van dien gedenkwaardigen zomer. Koortsachtig van gestel als de Prins steeds was, had hij wederom den geheelen winter van

1573 op 1574 derdedaagsche aanvallen te doorstaan gehad. En nu, in dien tijd van spanning, afgetoed door overmatigen arbeid bij zijn pogingen om Leiden te hulp te komen, naderde de crisis. Oranje verviel in een galkoorts van kwaadaardige soort, zijn afgesloofd lichaam bood nauwelijks weerstand meer, en de gewone artsen gaven hem op.

Dan vertelt Foreest, hoe hij den zieke te Rotterdam aantrof. Het huis „in de Schuttersdoelen”, tusschen de Lombardstraat en de Botersloot, was aan een tuin gelegen, waar de felle zon op stond. Het moet dus van de Delftsche Poort komend, rechts geweest zijn, want aan dien kant kon de tuin op 't Zuiden liggen. De ziekenkamer was op de eerste verdieping, met een houten vloer, en zeer heet. De verstandige Foreest beval, dat men bij de groote zomerwarmte niet zoo veel edelen en andere personen in het vertrek zou toelaten. Een andere geschikte kamer was er niet in het huis en de zieke was te zwak om vervoerd te worden. Zoo trachtte Foreest dus om wat verkoeling aan te brengen door het uitspreiden van groene takken en loof, en door het sprenkelen met water.

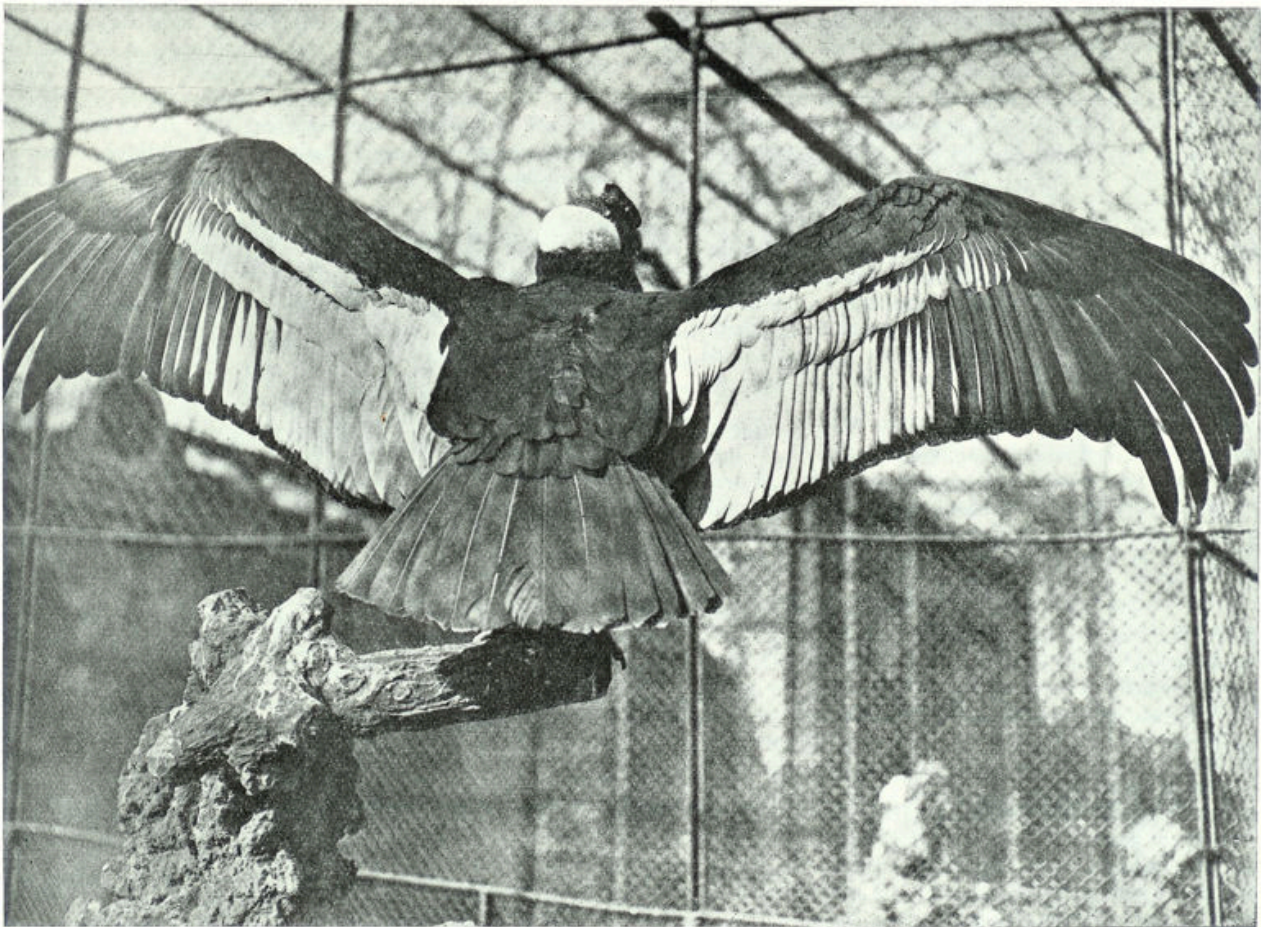
Foreest vond den Prins hard ziek. Behalve de koorts was er een galachtige buikloop opgetreden, een hooge temperatuur en een onleschbare dorst. Toch poogde Oranje, zoo ziek als hij was, nog dringende stukken af te doen; als zijn bed werd opgemaakt en hij dus even opzat kwam zijn requestmeester om hem die ter

onderteekening voor te leggen. Maar hij was ook daar ten slotte niet meer toe in staat, en viel telkens in onmacht.

Genezing voor den patiënt heeft Foreest, die een voor zijn tijd zeer verlicht man moet zijn geweest, in hoofdzaak gevonden door de voedselregeling. We lezen bij hem niets van de barbaarsche middelen, die toen nog veel werden toegepast. Gerstewater of kaneelwater tegen den buikloop, geen warme spijzen meer, zooals men die aanvankelijk had toegediend, en ook geen Fransche wijn meer, welke het bloed te veel verhitte. Verfrisschend, en tevens versterkend voedsel, vruchtensap, gelei, enz. kwam voor het prikkelend dieët in de plaats. Later, toen het herstel intrad, werden nog geconfijte rozenbottels, bouillon van kapuinen en andere gerechten of dranken gegeven „om de krachten te steunen.” Met gepaste voldoening merkt de toegewijde arts dan op, dat Zijne Excellentie, boven aller menschen verwachting en tot spijt zijner vijanden, die al hadden uitgestrooid, dat hij aan de pest was gestorven, geheel herstelde. „En sedert heeft de Prins zoo vaak hij tijdens zijn verblijf in Holland met ziekte werd bezocht, zich steeds van mijn hulp bediend.”

De Prins heeft Leiden nog vóór het ontzet bezocht, en met eigen oogen de maatregelen aanschouwd, die het omliggende land onder water moesten zetten. Het was 28 Augustus, hij was zoo goed als hersteld, scheepste zich in op een galei, en liet zich naar de vloot voor het ontzet roeien.

HENDRIKA KUYPER—VAN OORDT

Een koning der lucht in gevangenschap. — De Condor is een der grootste en gevaarlijkste roofvogels. Bovenstaande gevangene meet tusschen de beide vleugelpunten niet minder dan zes meter.